

rökország kapcsolatának, az erőviszonyok pillanatnyi alakulásának is pontos tükrözője.

Thököly és harcának bemutatása egy egész nép törekvéseinek, szenvedéseinek, vágyainak ábrázolására, életrekeltesére ad alkalmat, s az író él is ezzel a lehetőséggel. Megismerkedünk a kor bonyolult diplomáciai módszereivel, az erdélyi, magyar, török, Habsburg-, francia törekvések alakulásával, politikai célok, eszmék születésével és bukásával. Együtt-érzünk, bizakodunk és szorongunk Thökölyvel, a „kaftános fejedelemmel”, aki hosszú ideig királyi udvaroknak volt pártfogoltja, kegyeltje, jelentős politikai események irányítója és sikeres megoldásokat találó ura. Szemünk láttára játszódik le tragédiája, számára érthetetlen, de az olvasó szempontjából jól kitapintható események juttatják egyre kilátástalanabb helyzetbe, a váradi börtönbe, a nikápolyi száműzetésbe. Thököly tragédiája az országé is. A török és a német közötti örölődés eredménye nem lehetett más, az egységpolitika szükségyszerűen csődöt mondott.

Színes, eleven képet kapunk Thököly és Zrínyi Ilona kapcsolatának alakulásáról, bár meg kell jegyeznünk, hogy egyes jelenetsorokban felesleges romantikummal fűszerezve. A líraiain felfokozott szerelmi kapcsolat túlzott előtérbehelyezése mellett — a történelemhez hűen — nem lett volna indokolatlan néhány szót ejteni a házasság más — például anyagi vonatkozásairól is. Az igaz, hogy prózaibbá tette volna ezt az „eszményi” kapcsolatot, de kétségkívül közelebb állt volna a történelmi igazsághoz.

Nagy erénye viszont az írónak, az alakok néhány vonással, egy-egy jól megtalált, ügyesen kiemelt kontúrral történő megrajzolása. Ilyen eleven figurák például az erdélyi fejedelem: Apafi, a pozsonyi konziliárius: Ordódy Ferenc vagy Thököly környezetéből: Tardi hadnagy, Csaplovics Pál, Oláh Jakab.

Figyelemre méltó Takács leíró, szépírói felkészültsége. A fejezetek bevezető lapjain lírai festésű természeti képek tanúskodnak erről. Képi fogalmazása hű ahhoz a környezethez, tájhoz, amelyet az anyaggyűjtés során megismert. (Egy évet töltött az események színhelyének tanulmányozásával.)

Az író a regény történelmi hitelességét Thököly ismert diáriumainak felhasználásával biztosította. Thököly szenvedélyes naplóíró volt, szinte egyetlen nap sem maradt életéből, melyről ne hagyott volna diáriumaiban feljegyzést. Kútfőértékük mellett a történelmi események háttéréből kibontakozó emberi sors a mind lejjebb és lejjebb csúszó „kuruc király” tragikus alakja, az előadás egyre szubjektivebb jellege adja meg különös jelentőségüket. — Így jellemzi Thököly naplóíró művészetét új irodalomtörténeti kézikönyvünk II. kötete. (214. l.) Takács Tibor ezeknek az értékes naplónak feljegyzéseit menti át szerencsésen egy szépirodalmi mű keretei közé.

Feltétlenül szólnunk kell a kötet illusztrációs munkájáról, melyet Kolozsvár György oldott meg kiválóan. Rajzai mintegy szintézisét adják az egyes fejezeteknek, szimbolikusan sűrítik magukba a gondolati vezérmotívumokat. (*Gondolat Könyvkiadó 1965.*)

FÖLDVÁRY LÁSZLÓ

MARXISTA HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK LEGKIEMELKEDŐBB EREDMÉNYE

OROSHÁZA TÖRTÉNETE ÉS NÉPRAJZA

Evek óta tudtunk készültéről, hallottunk előmunkáitairól, s most — pár hónappal ezelőtt — kézbe vehettük a már terjedelmével is tekintélyt parancsoló *Orosháza története és néprajza* c. munkát. A vállalkozás eredendően — amint ez a szerkesztő utószavából kiderül — Orosháza város történetének részletes feldolgozását kívánta elvégezni. S hogy a végső formájában — a képmel-lékletekkel együtt 170 (!) ív terjedelemben, két kötetben kiadott monográfia legalább három vonatkozásban lépte túl az eredeti feladatvállalást, az a magyar tudományos élet nagy nyeresége. Minde- nekellőtt: nem szükséges bővebben fejte-

getni, hogy a tervezett, a város történetét „fűszerező”, azt kiegészítő néhány néprajzi tárgyú fejezet helyett egy egész *néprajzi kötet* elkészülte önmagában jelentős, nagy értékű haszon. Csak helyeselhető az a szerkesztői eljárás, hogy nem hagyta kihasználatlanul a kínáló — elsősorban anyagi-financiális, de részben személyi — lehetőségeket, nem engedte veszendőbe menni a rohamos technikai fejlődés által megsemmisülésre ítélt rengeteg hagyományt, s így a néprajzi gyűjtőmunka lehetőségeinek szinte 24. órájában a néprajzi kötet munkatársai nagy értékű anyagot hoztak vissza, mentettek meg a feledés, az el-

pusztulás rozsdatemetőjéből. Másodsorban — úgy véljük — *területileg* is többet adott a monográfia a vállalt célkitűzésnél. A legtöbb tanulmány szerzője — nagyon helyesen — tudatosan nem szűkítette le tárgyát a szorosan vett Orosháza városra, hanem tekintettel volt Orosháza szűkebb és — alkalmasint — tágabb környezetének adataira, anyagára. (Világosan látható ez a régészet, az embertan tárgykörébe vágó dolgozatoknál, de más tanulmányokból is kiérezhető ilyen irányú törekvés.) Ily módon *Orosháza története és néprajza* — kimondatlanul is — az orosházi vidék, az orosházi járás történeti és néprajzi szintjévé vált, olyan alkotássá, mely nem csupán Orosháza helyismeretét adja, hanem komoly szava van a Békés megyei, sőt dél-alföldi történelmi és néprajzi fejlődés ezután megrajzolható általános képéhez vagy egyes részletkérdéséhez. Harmadsorban *tematikailag* is bővebb, árnyaltabb a monográfia, mint az általános feladat-vállalásból következnek. A szorosabb értelemben vett város-történeti fejezeteket értékes természeti földrajzi (geológia, talaj, éghajlat, növényvilág, állatvilág), régészeti, embertani, bibliográfiai, valamint az egészségügygel, a művelődésügygel (a szellemi kultúra fejlődésével) kapcsolatos tanulmányok kísérik.

Közismert, hogy a modern helytörténetírás nem a vizsgált egységben történt ún. „országos szintű” események regisztrálását jelenti, hanem a helytörténeti anyagok felszínre hozásával adatokat, az egység belső fejlődésének felvázolásával adalékokat kíván adni az ország történetéhez. A monográfia e szempontból is jó eredményekről ad számot. Kétségtelen ugyan, hogy bizonyos esetekben — főleg a különböző szerzők által írt részek összeillesztésénél — vannak törések (pl. 1848 tárgyalása), hogy egyes részletek (pl. a 18. század második fele, a második világháború időszak) kidolgozatlanoknak, elnyagvottaknak tűnnek, mégis megállapítható: a szerzőknek sikerült hiteles, nagyjából egységes,

feltétlenül hatalmas forrásanyagon felépülő képet rajzolniuk Orosháza történetéről.

A monográfia 37, többségükben Orosházával kapcsolatban állott vagy álló, részint Orosházán lakó szerző közös alkotása. Úgy érezzük, az országos, nemzetközi tekintélyű és a kezdő, kevésbé rutinos kutatók is egyaránt igyekeztek tudásuk, ismeretanyaguk javát nyújtani. Kétségtelen, hogy a szerzők között meglevő tudományos kvalifikációbeli különbségek ellenére sem tekinthető aránytalan, egyenetlen munkának az *Orosháza története és néprajza*. Külön ki kell emelnünk a szerkesztő *Nagy Gyula* tevékenységét. *Nagy Gyula*, az orosházi Szántó Kovács Múzeum igazgatója nemcsak irányítója, vezetője volt a munkának, de a munkát megindulása előtt a vállalkozás fáradhatatlan propagátora, később pedig éltető lelke is. Döntően *Nagy Gyula* és a kötetek szerzői közül még *Szabó Ferenc* és *Hajdú Mihály* szervező munkája, nem csüggedő lelkesedése eredményezte, hogy e monográfiával is ünnepelhette Orosháza népa hazánk felszabadulása 20. évfordulójának évét.

Az *Orosháza története és néprajza* a magyar helytörténetírás talán eddigi legszámottevőbb eredménye, a magyar tudományos élet nagy eseménye. „Jó példa arra — a munka szerkesztőjét idézzük —, hogy egy vidéki kis város dolgozó népének értelmiségének tanácsának összefogása kiemelkedő alkotásra is képes. Bizonyítéka annak, hogy nemcsak a fővárosban, de vidéken is lehet figyelemre méltó tudományos munkát végezni.” Valóban példa ez a monográfia: a színvonalas, igényes helytörténeti alkotás talán legjobb magyar mintája. S kívánatos lenne, ha más vonatkozásban is példává válnék: példájává más városoknak, más, hasonlóan magas igényű helytörténeti kiadványoknak. Mert újabb város-történetek, újabb város-néprajzok a magyar tudományos élet felbecsülhetetlen nyereségei lennének. (*Orosháza, 1965.*)

KRISTÓ GYULA

MODERN PARASZTKRÓNIKA

MARTON PÁLNÉ: VERSEGI HÉTKÖZNAPOK

Az Irodalomtörténeti Közlemények tavalyi évfolyamában Gyenis Vilmos irodalmunk egyik „sötét” területét próbálja élesíteni: a parasztkrónika hagyományait kutatja. Szegényes hagyomány ez, s okát a magyar parasztság évszázados elnyomottságában kell keresnünk. Amíg a magyar paraszt eljut oda, hogy életének

készerű mementóit valamilyen formában papírra vesse, rögzítse, már mérhetetlen nagy úrt hagy maga után ezen a téren. E hiányosság problematikája, mint Gyenis Vilmos írja: „... egészen a XX. századi népi írók munkásságáig gyűrűzik. Amikor a népiesek mozgalmával a paraszti élet ismerete központi kérdés